

Recenzja książki Małgorzaty Pańkowskiej *Informatyzacja organizacji wirtualnych*

Witold Chmielarz

Zagadnienia informatyzacji organizacji gospodarczych, zwłaszcza z punktu widzenia użytkownika, od wielu lat są przedmiotem licznych dociekań, które są potęgowane niepowodzeniami w konstruowaniu i wdrażaniu systemów informatycznych wspomagających zarządzanie. I wcale nie maleją wraz z postępami w dziedzinie budowy infrastruktury technologicznej systemów. Szybkość postępu technicznego staje się jakby kategorią odrębną od rozwoju wdrożeń systemów informatycznych w organizacji. Im jest ona bardziej nowatorska, niestandardowa, rozproszona, intersektorowa, tym informatyzacja jest trudniejsza i rzadziej kończy się sukcesem. Ponadto przenoszenie rozwiązań problemów informatyzacji systemów standardowych w sferę organizacji innowacyjnych daje tylko mocno ograniczone rezultaty. Szczególnym przypadkiem nowoczesnych rozwiązań są organizacje wirtualne. Analizą i swobodnym uporządkowaniem problemów związanych z informatyzacją tego typu organizacji poświęcona jest książka Pani Małgorzaty Pańkowskiej.

Jest to praca o tyle ciekawa, że dotyczy bardzo aktualnego i istotnego również z ekonomicznego punktu widzenia problemu, jak dotąd mocno niedocenianego w literaturze tematu, a jeżeli już, to rozpatrywanego raczej od drugiej strony – organizacja wirtualna przedstawiana jest jako skutek i nadbudowa sieciowych systemów informatycznych. Zasadniczym problemem badawczym pracy wydaje się być skonstruowanie metodyki realizacji procesów informatyzacji w organizacjach wirtualnych. Głównym celem poznawczym i teoretycznym podjętych badań jest wg autorki określenie roli i znaczenia informatyzacji we współczesnych procesach rozwoju organizacji i tworzenia wartości dla klienta i organizacji wirtualnej. Aby cel ten osiągnąć, M. Pańkowska przygotowała liczącą ponad dwieście stron monografię, opartą przede wszystkim na studiach literaturowych, które wzbogacone są weryfikującymi podstawowe tezy i opinie przykładami zaczerpniętymi z praktyki i jej dorobku badawczego. Niektórzy mogą uznać przyjęty sposób dowodzenia hipotez za niesatysfakcjonujący, tym niemniej zauważyć należy, że przy tak dynamicznie rozwijającej się dziedzinie nauki wskazuje on prawidłowy kierunek badań przez nią obrany przez autorkę, monitorujący obecny stan rozwoju organizacji wirtualnych na dostępnych, już istniejących przykładach.

Dziedzina, w której porusza się M. Pañkowska – ze względu na swą istotność dla gospodarki i, często negatywne skutki, jakie przynosi dla rozwoju rynku – zwłaszcza elektronicznego – powinna być analizowana w sposób ciągły i konsekwentny. Tak niestety nie jest, a źródła literaturowe rzadko stanowią syntezę wcześniejszych badań autorów, polegających chociażby na monitorowaniu rzeczywistości. W tym zakresie omawiana praca w pozytywny sposób odbiega od innych książek z tego zakresu.

Logika rozwiązania postawionego problemu zasadza się na kolejnych krokach proceduralnych polegających generalnie na:

- uargumentowaniu celowości i istotności podjęcia tematu,
- przedstawieniu charakterystyki zasadniczych pojęć związanych z wirtualnymi organizacjami gospodarczymi (interpretacja, wirtualizacja, atrybuty),
- analizie celowości wprowadzania technologii informatycznych do organizacji gospodarczych,
- charakterystyce informatyzacji organizacji gospodarczych (interpretacje, przesłanki, problemy),
- prezentacji założeń modelowych (w tym autorskich) informatyzacji organizacji wirtualnych.

Szczególnie dużo miejsca – zwłaszcza ideowo i ilościowo – autorka poświęca zagadnieniom stricte definicyjnym i porządkującym. Bez tego nie byłaby możliwa budowa ostatecznie przedstawionych w ostatnim rozdziale podstaw założeń informatyzacji organizacji gospodarczych. Obszerny przegląd metodyk i modeli upoważnia do stwierdzenia, że jest to jeden z najważniejszych przejawów dorobku naukowego autorki zawarty w pracy.

We *Wstępie* Autorka prezentuje złożoność problematyki wdrożeń technologii informatycznych w organizacjach gospodarczych i wynikającą stąd konieczność rozwiązywania jej w sposób interdyscyplinarny. Temu właśnie – od strony teoretyczno-metodycznej – ma służyć recenzowana książka, a jej główny problem to budowa metodyki realizacji procesów informatyzacji w organizacjach wirtualnych. Założenia tego procesu wyznaczają oś konstrukcyjną książki. W zasadzie współgrają one też z mnogością celów przedstawionych przez autorkę. Celów szczegółowych przedstawiono bowiem prawie dwadzieścia, co niewątpliwie świadczy o wysokiej erudycji autorki. W ograniczonych ramach książki o określonym przecież tytule ich pełna realizacja nie wydaje się ani możliwa, ani konieczna. Oprócz przedstawienia koncepcji badań M. Pañkowska ukazuje tu ogólną zawartość pracy i uwagi na temat o metod badawczych zamieszczonych w pracy.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Wirtualne organizacje gospodarcze* jest swoistym wprowadzeniem do całości zagadnienia problemu ich informatyzacji. Ma charakter rozprawy filozoficzno-teoretycznej z jednej strony i zestawienia kategoryzującego z drugiej. Rozpoczyna się od obszernego przedstawienia pojęcia organizacji, nie definiuje jednak własnego jej określenia na potrzeby pracy. Jest to wstęp do podrozdziału 1.1., gdzie Autorka okre-

śla kategorię organizacji wirtualnej w gospodarce, tworząc przy tym pojęcie organizacji wirtualnej i wirtualności wykorzystywanych następnie w książce oraz dokonuje przeglądu form organizacyjnych zaliczanych do organizacji wirtualnych. Następujący potem podrozdział 1.2. nie zawiera w zasadzie metody rozwoju organizacji wirtualnej, a sposób jej rozwoju – cykl życia od analizy wymagań klienta po użycie doświadczeń i zakończenie jej funkcjonowania. Ostatni z podrozdziałów stanowi charakterystykę organizacji wirtualnych, tworzoną wg zasady maksymalizacji potencjalnych dwunastu przypisywanych jej cech, wraz z komentarzem autorskim i innych autorytetów z tej dziedziny. Jest to bardzo zgrabna rozprawa klasyfikacyjna, imponująca nagromadzeniem odniesień literaturowych stawianych w kontekście faktograficznym w stosunku do zakładanych cech obiektu.

Rozdział drugi pod tytułem *Cele wprowadzenia technologii informatycznych do organizacji wirtualnych* lokuje nas w obszarze systemów informatycznych i ich wdrożeń. Rozpoczyna się od wprowadzenia pokazującego przesłanki i elementy wdrażania technologii informatycznych. Następnie autorka analizuje wpływ informatyki w organizacjach gospodarczych na podejmowanie decyzji. Narzucony pracy aspekt metodologiczny skutkuje definicyjnym rozpatrzeniem problemu podejmowania decyzji oraz prześledzeniem historycznych etapów rozwoju systemów informatycznych decyzje te wspomagających z bardzo krótkim podsumowaniem stanowiącym kwintesencję głównej idei. W kolejnych podrozdziałach rozpatruje wybrane podejścia do wdrażania technologii informatycznych w organizacjach gospodarczych. A więc analizowane jest podejście systemowe jako podstawa projektowania systemów informatycznych (przykład implementacji *e-Vita*), podejście procesowe – w ujęciu definicyjnym i historycznym ujęciu rozwojowym – jako podstawy nowoczesnego podejścia do projektowania systemów informatycznych (przykład implementacji *econet*), zarządzania wiedzą – jako podstawa racjonalizacji wykorzystania technologii informatycznych w organizacji (przykład: *Wikipedia*), zarządzanie istotnością systemu informatycznego dla klienta – jako podstawowej przesłanki użytkowo-kosztowej jego zastosowania oraz w końcu zarządzania komunikacją w sieci za pomocą elektronicznych agentów – jako ostatecznego wyrazu totalnej i kompletnej, a potencjalnej automatyzacji procesów decyzyjnych w organizacjach rozproszonych (naśladujących działania człowieka). Motywem wiążącym są uwagi odnoszące kolejne podejścia do organizacji wirtualnych.

Zgodnie z zapowiedzią logiki rozwoju opracowania trzeci rozdział nosi tytuł *Problemy (czy Podstawy – różnica w Spisie treści i nazwie rozdziału) rozwoju informatyzacji organizacji wirtualnych*. Ma więc z założenia niejako łączyć treści dwóch rozdziałów poprzednich. Składa się z 3 podrozdziałów. Ma – podobnie jak dwie pierwsze części – głównie charakter porządkujący (metodyczny). W pierwszym z podrozdziałów analizowana jest istota pojęcia informatyzacji, z delikatnym skrzywieniem w kierunku zarządzania zasobami informatycznymi (patrz poprzednia, samodzielna książka autorki).

Następnie są analizowane przesłanki informatyzacji organizacji wirtualnych. Sprowadzają się jednak raczej do rozważań na temat stanu zaawansowania w dopasowaniu do siedmiopunktowego wzorca zasad funkcjonowania organizacji wirtualnej. Ostatnia, najobszerniejsza część rozdziału zawiera charakterystykę problemów (w sensie dylematów) wyboru stojących nie tylko przed organizacjami wirtualnymi w procesie ich rozwoju. Pierwszy z nich dotyczy dylematu organizacji globalnej *versus* lokalnej (przykład <http://www.wirtualnypoznan.pl/forum>), drugi stopnia centralizacji zarządzania IT (przykład www.prolearn-project.org), trzeci zakresu informatyzacji (przykład Volkswagen Bank Direct), czwarty – wykonawcy zewnętrznego (outsourcing) lub wewnętrznego (przykład: outsourcing usług hostingowych), a ostatni odpłatności lub nie oprogramowania systemów informatycznych (przykład: Linux – organizacja tworzenia wolnego systemu operacyjnego). W sumie zebranie w jednym miejscu najważniejszych dylematów rozwojowych jest uzasadnione, chociaż sięganie do pewnych idei, które po nagłym zaistnieniu na rynku, potem się w jakiś sposób marginalizowały lub kanalizowały (w sensie zastosowań tylko w określonych okolicznościach) nie wydaje mi się konieczne (np. reengineering w czystej postaci).

W ostatnim, czwartym rozdziale *Osnowa informatyzacji organizacji wirtualnych* M. Pañkowska próbuje odpowiedzieć na zasadnicze pytania dotyczące podstaw wprowadzania informatyki do organizacji gospodarczych w ogóle, a wirtualnych w szczególności. W pierwszym podrozdziale formułuje założenia ogólne realizacji polityki zarządzania strategicznego procesem informatyzacji. Drugi jest poświęcony rozwojowi ontologii, bardziej w ogóle niż dla organizacji wirtualnych (przykład: *rozwój ontologii dla wirtualnej organizacji profesjonalnego wydawnictwa Projekt FP6 001906 NEWS*). Trzeci podrozdział mówi o standaryzacji jako istotnym uwarunkowaniu informatyzacji. Jako przykład służy tu projekt internetowej, wirtualnej organizacji WebTraining Game, w którym dla tworzenia treści dydaktycznych zastosowano zarządzanie przez jakość i standard SCORM (*Sharable Content Object Reference Model*). Wymienia tu też autorka liczne standardy funkcjonujące w interorganizacyjnych organizacjach wirtualnych, ale nie wieciec czemu, głównie w olbrzymich przypisach (proponuję przenieść ten istotny fragment do tekstu głównego). Podrozdział czwarty dotyczy w zasadzie, wbrew tytułowi (*Doskonalenie i różnorodność*) dotyczy wpływu architektury przedsiębiorstwa na informatyzację. Początkowo koncentruje się na architekturach referencyjnych przedsiębiorstwa tradycyjnego (ponad 80%) i wirtualnego. Następnie w dwu kolejnych podpodrozdziałach analizuje architekturę zorientowaną na usługi (przykład m.in. *Virgin Mobile USA*) i architekturę siatek komputerowych. W pierwszym przypadku określone zostały postulaty względem architektury przedsiębiorstwa (elastyczność, wielokrotność wykorzystania), a także opisano architekturę spełniającą te wymogi (SOA). Jako przykład podano wirtualne organizacje jako klientów repozytoriów usług sieciowych. W drugim podrozdziale zdefiniowano pojęcie *grid*, wymieniono

korzystające z niego projekty, własności środowiska *grid*, klasyfikacje organizacji przetwarzania *grid*, podano listę organizacji struktur i narzędzi przetwarzania w sieciach *grid*, model *grid* dla organizacji wirtualnej (przykład: *INFN-GRID Repozytoria Danych Astronomii w środowisku wirtualnych organizacji – grid-it.cnaf.infn.it*).

W ostatnim podrozdziale autorka zajmuje się kwestią zarządzania umowami, będącym wg M. Pańkowskiej podstawą informatyzacji organizacji wirtualnych. Pierwsze cztery strony zajmuje prezentacja biznesu na żądanie (*business on demand*). Następne trzy to charakterystyka zarządzania usługami informatycznymi. Ostatnia część jest poświęcona kwestii ładu informatycznego w organizacjach. W sumie jest to zbiór rozważań i zaleceń na temat zachowań organizacji wirtualnych wobec wyselekcjonowanych zjawisk z zakresu informatyki nie stanowiący bynajmniej paradygmatów, a rzeczywiście raczej podstawy informatyzacji organizacji wirtualnych.

Zakończenie jest ogólnym podsumowaniem dokonań, prezentacją procedury postępowania edycyjnego autorki oraz swoistą samooceną pracy.

Kiedy rozpoczyna się czytanie książki, odnosi się wrażenie, że jest to błyskotliwa rozprawa teoretyczna. Kiedy ją się kończy, okazuje się monografią na temat nowoczesnych organizacji gospodarczych, traktującą głównie o wirtualizacji działalności. Sprawdza się niemal absolutnie jako największe, najbardziej aktualne i różnorodne kompendium wiedzy na temat organizacji wirtualnych w chwili obecnej. Posiada też bardzo liczne – choć skromne objętościowo – odniesienia do działających w rzeczywistości organizacji, które z punktu widzenia autorki można zaliczyć do wirtualnych. Posiadają one niejaki własności weryfikujące prezentowane tezy, część z nich odnosi się również do badań prowadzonych samodzielnie lub w zespole przez M. Pańkowską. Jednak to właśnie brak szerokiej prezentacji tych właśnie badań stanowi największy niedostatek pracy, chociaż – o ile mi wiadomo – autorka publikacje o tych badaniach zamieszczała i zamieszcza na licznych konferencjach krajowych i międzynarodowych. Być może bez tego książka jest bardziej zwarta, lepiej ją się czyta i stanowi spójną całość, ale załączenie badań uwiarygodniłoby przedstawione rozważania.

Recenzowana książka jest bardzo ciekawą interdyscyplinarną monografią z dziedziny specyficznie pojętej informatyzacji organizacji gospodarczych, w tym organizacji wirtualnych.

Pańkowska, M. 2007. *Informatyzacja organizacji wirtualnych*, Katowice: Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej im. Karola Adameckiego w Katowicach.